

Totalita na vlastní kůži

Pozoruhodný život Hedy Margoliové-Kovályové

Když 5. prosince 2010 zemřela po dlouhé nemoci Heda Margoliová-Kovályová, setkala se její smrt s pochopitelnou odezvou v médiích domácích i světových. Pozornost si tato žena zasloužila především jedinečným vyličením části své životní pouti na stránkách knihy *Na vlastní kůži*. Vzpomínky poprvé vyšly roku 1973 v torontském nakladatelství Sixty-Eight Publishers a následně byly přeloženy do řady světových jazyků. V českém prostředí mohla být kniha vydána teprve po změně politických poměrů na počátku devadesátých let. V letošním roce připravilo nakladatelství Academia již druhou reedici tohoto díla v ediční řadě *Paměť*. Čtenáři se tak opět dostává do rukou svědectví vnímavého člověka o několika desetiletích jeho života, které stále vzbízí k zamyšlení nejen nad vrtkavostí lidského údělu či nad místem člověka v soukolí „velkých dějin“, ale i nad možnostmi vypovídat o vlastní minulosti a osudu blízkých.

Heda Margoliová-Kovályová se narodila v židovské rodině roku 1919. Tolerantní prostředí první republiky však trvalo pouhých dvacet let. Na začátku okupace se prodvala za Rudolfa Margolia, ale jejich štěstí v protektorátních podmínkách netrvalo dlouho. V roce 1941 byla Heda spolu s otcem, matkou a manželem deportována do ghetta v Lodži a o tři roky později transportována do Osvětimi. V této továrně na smrt zemřeli oba její rodiče. Sama však plynové komoře unikla - byla přesunuta na práci do Christiandstadu a na sklonku války uprchla z pochodu smrti směřujícího do Bergen-Belsenu. Jejím cílem se pak stala Praha, kam se jí skutečně podařilo dostat a kde se dočkala konce války. Po osvobození pracovala jako grafička pro několik nakladatelství a společně s Rudolfem, který rovněž šťastně přežil válku, založila rodinu. Třebaže sama nebyla nekriticky nadšenou příznavkyní komunistické strany, v prosinci 1945 oba manželé vstoupili do jejich řad. Mimořádně schopný Rudolf se postupně vypracoval až na náměstka ministra zahraničního obchodu. Na počátku roku 1952 byl však zatčen Státní

bezpečností a ve vykonstruovaném procesu s protistátní skupinou kolem Rudolfa Slánského odsouzen k trestu smrti a následně popraven. Také Heda, podobně jako manželky ostatních „viníků“, musela čelit pronásledování ze strany komunistické moci. V roce 1955 se vdala za překladatele Pavla Kovályho a postupně se sama prosadila jako výrazná překladatelka anglo-americké prózy. Po srpnové invazi sovětských vojsk emigrovala do Velké Británie, odkud následně odešla do Spojených států, kde pracovala jako knihovnice na právnické fakultě Harvardské univerzity. Zpět do vlasti se vrátila až roku 1996.

Paměti *Na vlastní kůži* se ovšem zabývají jen exponovaným obdobím let 1941-1968, tedy od deportace Hedy Margoliové-Kovályové do Polska až

vý kvas české společnosti přiklánějící se v poválečném období politicky směrem doleva a posléze houstnoucí atmosféru uvnitř komunistického státu, jež vyvrcholila v politických represích a zinscenovaných procesech.

Knihy Hedy Margoliové-Kovályové není jedinou zprávou o totalitním charakteru československého státu na počátku padesátých let minulého století, *nota bene* o procesu s takzvaným protistátním spikleneckým centrem - vzpomeňme paměti Josefy Slánské, Evžena Löbla či Artura Londona. Na originálním vyznění jí však dodává v prvé řadě autorčino pojetí tématu. Řada recenzentů si již povšimla, že zásluhu na poutavém vyznění textu má zejména pisatelčin styl, potažmo její literární schopnosti,

dou cenu o obhajobu popraveného manžela. Naopak místy připouští jeho lidské nedostatky. To, čím kniha zaujme, je osobní pohled a interpretace závažných okamžiků naší nedávné minulosti, k nimž došla na základě vlastních zkušeností - vzpomíná na chvíle, kdy po úspěšném útěku z pochodu smrti hledala v Praze úkryt, jejími slovy člověka, jehož lidskost by byla větší než strach; připomíná poválečné zlořády včetně projevů antisemitismu; zamýšlí se nad příčinami příklonu poválečné společnosti ke komunistickým vizím a nabízí vysvětlení.

V jejím pojetí - i když ji samotnou v porovnání s manželem Rudolfem můžeme označit spíše za skeptika - bylo přitakání mnoha lidí myslence komunismu s jejím svůdným klamem vlastně logické a pochopitelné. Po zkušenostech předchozích válečných let a s vědomím tolika lidských obětí zůstal střízlivý jen málokdo a komunismus se jevil jako systém, v němž se nedávné hrůzy nebudou opakovat. Pisatelka tak předkládá vysvětlení, které zaznívá i v odborné literatuře. Bezprostřednost jejich úvah opírajících se o osobní zážitek nacistického vraždění však dodává jejím postřehům a myšlenkám na důsaznosti a stále aktuálnosti. Důvody, proč oběti jedné diktatury ochotně přijaly diktaturu novou, byly podle ní především emocionální a psychologické.

Knihu lze chápat jako osobní svědectví představitelky generace, která se ocitla v turbulencích moderních dějin a v osidlech moci dvou diktatur. Byť při svém líčení nechce překročit hranice privátní sféry své i svých blízkých, zůstává kniha intimní výpovědí o osobnosti a prožívání jedné ženy v nelehkých časech. Vnímavějšímu čtenáři by se nabízele také mnohé podněty k otázkám rodinné paměti i případného traumatu a jeho přenosu na další generace. To by však již nebyl příběh Hedy Margoliové-Kovályové...

Jan RANDÁK

Heda Margoliová-Kovályová, Na vlastní kůži, Academia, Praha 2012, 189 s., 295 Kč

Svatební fotografie Hedy a Rudolfa Margoliových

po její odchod do emigrace. Jedná se tak sice „pouze“ o zhruba třetinu jejího života, zároveň však také o dobu, která převrátila veškeré její představy o životě a štěstí. Tehdy musela skutečně na vlastní kůži snášet příkoří dvou totalitních režimů, pro něž se ona i její blízcí a přátelé stali objektem rasového, respektive politického útlaku, na který nebyli připraveni a o jehož likvidační síle zprvu neměli potuchy. Těžiště knihy osobně nacházím v částech věnovaných období mezi zimou roku 1945 a podzimem 1952, popisujících Hedin návrat do stále ještě okupované Prahy, myšlenko-

díky nimž dokáže na relativně malém prostoru předvést drama (nejen) svého života. S tímto pohledem se do jisté míry ztotožňuji, nicméně z mého pohledu je klíčový především přístup k popisované látce.

Heda Margoliová-Kovályová nestaví svůj život proti pomyslnému učebnicovému příběhu válečných a poválečných dějin. Ten spíše skromně komentuje či dokresluje, a především do něj vnáší lidský rozměr. Nepolemizuje za každou cenu, neprosazuje slepě vlastní pravdu, nefilozofuje a prvoplánově nemoralizuje. Nesnaží se za kaž-